

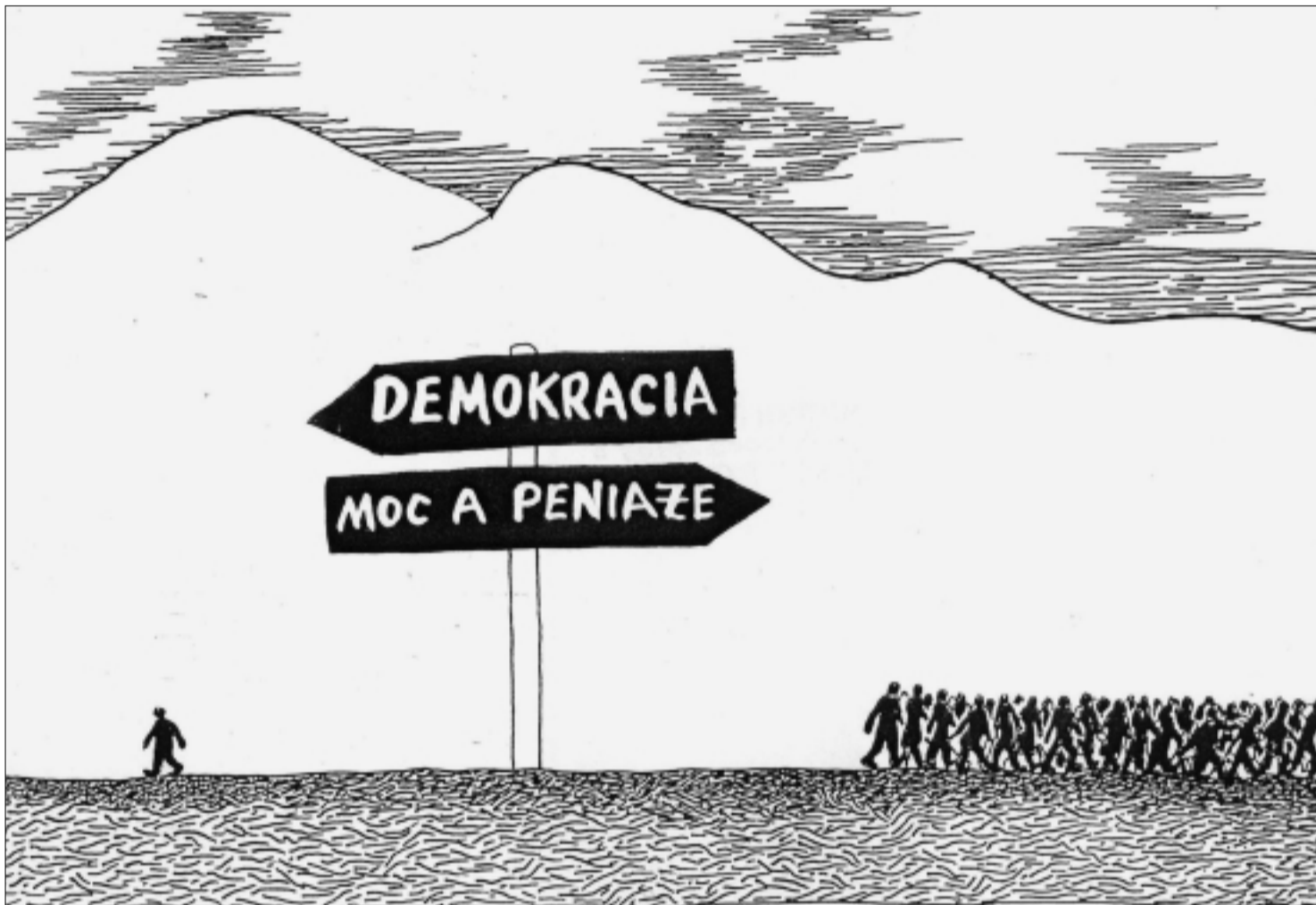
KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

6. MARCA 2013

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Kresba: Andrej Mišanek

Veda je nástrojom na ovládnutie prírody. Kto má v rukách vedu, ten má v rukách moc. Týmto programom sa začína moderna a v zmysle tohto programu postupujeme i dnes. Odvolávanie sa na starých a osvedčených autorov, akými boli Aristoteles či Tomáš Akvinský, Augustín alebo Platón sa stalo prejavom zostalosti a prežitosti, či slovami pozitívistickej ideológie, spiatočnícťvom. Starí autori, ktorí boli okrem toho zároveň autoritami, mali byť a často boli nahradení novou autoritou. Nová autorita bola prezentovaná ako slobodné bádanie, ktoré nie je obmedzené žiadnou mocou, predsudkami a ani princípmi, dokonca ani morálnymi nie. Staré ustupuje novému.

Prehodnotenie minulých hodnôt, ktoré sa v dejinách z času na čas objavuje sa snaží vytvárať paralely s minulosťou, alúzie na starý systém s novými cieľmi a zámermi. Nový systém je vždy o niečo lepší. Jednou z takýchto paralel je nový Adam, ktorého v Novom zákone objavujeme v osobe Krista. Moderná veda si však vytvorila iný obraz nového Adama. Biblický Adam dostal za úlohu spravovať stvorenú realitu, riadiť veci okolo seba podľa Božej vôle. Spravovať v Adamovom zmysle znamenalo udržať poriadok podľa práva. Udržovať právo a princípy, ktoré stanovil Boh. Biblický príbeh Adamov jasne hovorí, čo je úlohou Boha a čo úlohou človeka. Jeden stanovuje právo a druhý ho uskutočňuje vo svete. Adam je na rozdiel prírody slobodný, nie

Moc, starostlivosť a kontrola

však od Božieho zákona, ale v jeho vykonávaní. Adamova prvá skúsenosť so slobodou však skončila neslávne. Jeho túžba skúsiť nepoznané, je podobná túžbe modernej vedy prekročiť všetky limity, ísť stále ďalej a ďalej.

Moderná veda už nechce slúžiť múdrosti starých autorit, ktoré nás „obme-

PETER KONDRLA

dzujú“, nechce rešpektovať morálne zásady, ktoré nás zneisťujú a nechce pestovať poslušnosť pravde, ktorá nás uráža. Nechce pravdu, ktorá ovláda vedu, ale chce vedu, ktorá ovláda pravdu. Namiesto spravovania a vnášania slobodnej spravodlivosti do sveta chce vládnuť a uplatňuje vo svete svoju vedeckú vôľu. Tento metodologický obrat je charakteristický tým, že to, čo bolo transcendentné, teda to, čo nás presahovalo a určovalo morálne princípy nášho konania, sa nám stalo imanentným. Stalo sa súčasťou nás, bolo podriadené našej vôli. My určujeme princípy, my rozhodujeme o dobre a

zle. Ako by povedal Nietzsche, sme mimo dobra a zla, morálne princípy sa nás nedotýkajú. Mylne pochopená sloboda, ako v prípade Adama, tak aj v prípade moderny, ukazuje, že cieľom slobody je ovládnutie najskôr seba a potom aj iných. Končí sa vláda zákona nad nami a začína vláda zákona v nás. Bohužiaľ nie toho zákona, po ktorom volá Sokrates a ktorý máme objaviť pri poznaní seba samého. Ide o zákon ktorý tvoríme a nie objavujeme. Moderná sloboda nechce nijakú moc nad sebou a zároveň chce ovládnuť všetko. Obrazy modernej slobody však nefilujú iba v pozitívnych výsledkoch vedeckého skúmania, ktoré má posúvať dopredu hranice poznania, ale aj v podobe vojen a totalít. Snaha vziať moc do svojich rúk sa odráža v snahe ovládnuť všetko, aj slobodného človeka. Kde chýbajú transcendentné morálne princípy, je dovolený akýkoľvek prostriedok. Niektorí autori to nazývajú zlyhaním moderných ideálov, iní v tom vidia nedokončený projekt moderny, ktorá má pred sebou ešte dlhú cestu.

(Pokračovanie na 2. strane)

Koľkokrát som už na tomto mieste videl svoj monológ? Týchto monológov boli už stovky. Nespomínam si, že by som niektorý z nich musel revidovať, a ak by tomu aj tak bolo, urobil by som to rád. Skôr mám pocit, že som mal byť omnoho otvorenejší a tvrdší. Lebo skutočnosť, ktorá nastáva, je aj nad moje dávne odhady.

Nečakal som, že sa tak rýchlo zvrhne to, čo sa deklarovalo ako demokracia a tvárilo sa, a vtedy aj bolo, ako lepšia alternatíva.

No dnes už z tejto lepšej alternatívy zostal iba fantóm. Dívame sa na novú totalitu, ale zo zotrvačnosti vidíme ešte holubice mieru. Pozeráme sa na hokejové zápasy, futbal, tenis, Olympijské hry - ale hoci vidíme

Fantómový svet

TEODOR KRIŽKA

antický ideál kalokagatie, v skutočnosti ide iba súboj gladiátorov. Šport je už iba biznis a športovec tovar.

Na predaj je všetko, ešte aj odpor voči režimu. Zdá sa, že moc si plánovito pestuje svoju vlastnú oponentúru. Cieľavedomo si jednou rukou platí človečikov, ktorých druhou rukou ostrakizuje. A v príhodný čas ich vyťahuje z väzenia, z biedy, z okraja spoločnosti, ako keby kúzelník ťahal zajace z rukáva. Veď si len pozrite, kto dostáva medzinárodné ocenenia! Pussy Riot! Áno, vzbúrené pohlavia, ako znie preklad názvu týchto neobolševických avanturistiek, ktoré nás oboznamujú s objavom, že svätosť je svätá vtedy, keď po všetkom svätom šliape!!!

Schválne spomínam skupinu týchto tzv. pankových modlitebníček. Sú vlastne obrazom zvrátenosti, ku ktorej vohnali našu starú civilizáciu. Sľubujú jej Nový vek, ako boľševici sľubovali dostatok a blahobyť, a zatiaľ jej vykrúcajú ruky a prikladajú na krk nôž. A Európa, omámená drogami a šokovaná takmer bezbrehými možnosťami zmyslov, sa ani veľmi nebráni. A kto sa ešte náhodou vymkol spod dosahu ópiových pár, pardon - klamstiev šírených ako nevyvrátená istota, sa zo dňa na deň stane upírom. Vlastne nič nové pod slnkom. Už dávno sa takto z valaského kniežata Vlada III. stal Dracula pijúci ľudskú krv. A dnes sa podobnou metódou každý, kto miluje vlasť a svoj národ, stáva fašistom, a ak navyše túto lásku prejavuje z viery v Krista - tak klérofašistom.

V liberálnych médiách toto označenie znie údernejšie než komunista. A tak sa veriaci boja vyznať z lásky k národu a vlasti. Aby neboli klérofašistami, musia milovať Brusel a Washington, Svätá zem je pre nich predsa samozrejmosťou. A na Bruseli je ozaj čo milovať, napríklad, ako neveriacky čítam, úsilie o legalizáciu detskej samovraždy...

A medzitým sa Európa stále viac podobá na dávny Madrid, keď jeho vnútorný nepriateľ otváral brány dobyvateľom - moslimským Maurom.

www.kultura-fb.sk

Ako veterán americkej kultúrnej vojny som už zažil viacero volieb, ktoré ma sklámali. Voľby v roku 2012, v ktorých bol vyzývateľom úradujúceho prezidenta mormonský neokonzervatívec ma však naplňajú vážnou obavou. Opätovné zvolenie Obamu a mnohé ďalšie porážky hnutia pro-life a pro-marriage ma zasiahli ako rana päťou. Nie že by som čakal, že sa americký národ cez noc stane cnostným, ale aj tak ma to šokovalo.

Tri veci významne odlišujú tieto voľby od tých, ktoré sme mohli počas nášho strmhlavého kultúrneho a religiózneho pádu zažiť:

1. vojna o dušu nášho národa je stratená;
2. verní kresťania sa stali terčom verejného pohrdania a výsmechu zo strany elit, hollywoodskych exponentov a médií;
3. v americkej katolíckej cirkvi vypukla de facto otvorená schizma.

Keď raz naši pravnici opíšu naše dejiny, rok 2012 označia za začiatok konca kresťanskej spoločnosti v Amerike. Bude chápaný ako zrodenie novej totality.

Spomínam si na jednu z prvých scén pôvodných Hviezdných vojen, kde guvernér Tarkin vyhlásil: „Posledné zvyšky starej republiky boli rozmetané.“

Sú aj iné dôležité dátumy - 1865, v ktorom sa pod maskou ústavného dodatku o občianskej vojne zrodila centralizovaná moc federálnej vlády, - 1932, v ktorom sa programom New Deal zrodil americký socializmus a zomrel americký zlatý štandard, - 1973, keď Najvyšší súd povolil neobmedzené vraždenie amerických detí priamo v materniciach. Tieto udalosti boli viacmenej predučené zakladajúcimi dokumentmi Únie, pričom tie boli samozrejme pankhartmi Osvietenstva.

Kým tradiční katolíci nie sú fanúšikmi amerického politického systému, apologeti posledného koncilu ho oslavujú ako Bohom ustanovený. Musíme pripustiť, že to, čo ho vo všeobecnosti robí lepším v porovnaní s takmer každou jeho dnešnou alternatívou, je jeho spirituálna i praktická nemohúcnosť. Inak povedané, zatiaľ čo americký ústavný model nepredpokladá Pravdu, tých, čo sa Pravde zasvätili, necháva na pokoji.

Tie dni sa dnes končia.

S mohutnou a úplnou porážkou pro-life a pro-marriage hnutia boli porazené tie najzákladnejšie prvky umožňujúce vybudovať civilizovanú spoločnosť: život, rodina a manželstvo. Tieto prehry nebude možné v budúcich voľbách napraviť z dvoch dôvodov:

1. To, čo guvernér Romney povedal o závislosti 47% Američanov od štátu a teda aj ich kolektívnom odpore k myšlienke menšieho štátu a väčšej osobnej zodpovednosti, bolo politicky nákazlivé, ale nepresné. Platónova kritika demokracie bola naozaj prorocká: väčší a väčší počet ľudí sa živí zo štedrého vládného válova a svoj stále sa zvyšujúci počet vy-

užíva, aby svoj pohodlný životný štýl na úkor iných ešte viac vylepšili. Hodnota a sebaúcta tohto davu sa úmerne jeho závislosti vytráca. Dosiahli sme bod zlomu a ktorakolvek strana pri moci bude demagogickým spôsobom pokračovať v upevňovaní tejto dekadentnej symbiózy.

2. Republikánska strana je stranou bielych a demografia hovorí, že väčšinovo biela strana ťažko opäť získa väčšinový status. A je tiež nanešťastie pravda, že ani hispánski katolíci, ani čierni baptisti nevolia politikov, ktorí

tisíckrát zhýralejší je na vyžiadanie v každom hoteli v tejto krajine.

Konflikt medzi silami dobra a zla trvá už roky, ale rok 2012 odlišuje od minulosti to, že sily zla - pri najmenšom v sekulárnom a politickom zmysle - zvíťazili. Táto krajina už nikdy nepostaví potrat mimo zákon a homosexuálne zväzky povýši na úroveň manželstva v celej americkej spoločnosti. Trestné stíhanie za obscénosť sa stáva minulosťou. Väčšina detí sa narodí ilegítimne. Menej a menej heterosexuálov sa bude unúvať s manželstvom a bude žiť len v konkubinate. Tých pár detí,

škola, posledný zvyšok odporu proti sekulárnemu vzdelávaciemu monopolu, sa stane terčom útoku. Práva rodičov, samo puto medzi matkou, otcom a dieťaťom sa behom generácie zásadne redefinuje. Štát sa stane spolurodičom a ochrancom dieťaťa pred jeho vlastnými rodičmi. Rozšírovanie náboženských názorov, ktoré odporujú víťaznej ideológii, bude postavené mimo zákon.

Nemiestne preháňanie?

Prosím vás!

Pred štyridsiatimi piatimi rokmi bola antikoncepcia v niektorých štátoch nelegálna a v niektorých vyhra-

CHRISTOPHER A. GAWLEY

Bod zlomu

obhajujú život a manželstvo, ale rasový aspekt preváži všetky iné ohľady.

Uvádza ma do úzasa, že len pred pár rokmi bola sodomia trestná, a dnes si sodomské „vzťahy“ nárokuju rovnosť so vzťahom muža a ženy, otca a matky, spojených posvätným manželstvom. Je to len štyridsať rokov, čo pokútnych vykonávateľov potratov zatvárali ako zločincov. Dnes sú títo vrahovia oslavovaní ako hrdinovia občianskych práv a bojovníci za slobodu. To, za čo pred tridsiatimi rokmi zatvorili Larryho Flinta, je teraz voľne dostupné v káblových televíziách v miliónoch domácností a materiál

ktoré zostanú na adopciu, sa podeli medzi homosexuálov a bezdetné heterosexuálne manželské páry.

Bože, odpusť nám!

Prehra v kultúrnej vojne znamená, že víťazi vo vskutku totalitárnom duchu prestanú tolerovať odbojníkov. Táto ideologická čistka bude samozrejme všestranná, ale rozhodovať bude postoj k homosexualite. Ekonomická perzekúcia pre tých, čo o homosexualite hovoria pravdu, bude podporená modernými prevýchovnými tábormi (t. j. povinnými školeniami o diverzite pre zamestnancov a školákov). Dni, v ktorých sú ešte články ako tento tolerované, sa blížia ku koncu. Nastáva prenasledovanie rodičov. Domáca

dená len pre manželské páry. Dnes sú katolícke inštitúcie nútené platiť antikoncepciu svojim zamestnancom, pretože podľa nášho prezidenta je to veľké spoločenské dobro.

Prvou obrannou líniou proti takýmto útokom by mala byť Cirkev. Ale tu je problém: piata kolóna v Cirkvi súhlasí s mnohými týmito zmenami. Chápu socialistické šialenstvo, ktoré ovládlo národné hospodárstvo, ako logické vyústenie Pánovho sociálneho učenia. Akceptáciu homosexuality vidia ako plod kresťanskej lásky. Vyhybajú sa kriminalizácii potratov na základe náboženského pluralizmu.

Zbabelí moderní biskupi nechávajú svoje stádo napospas vlkom.

Kresby: Andrej Mišanek

Dnes potrebujeme viac ako keďkoľvek predtým nekompromisný hlas Cirkvi. Potrebujeme biskupov, ktorí hlásajú celé Evanjelium a nezapodievať sa ohlupujúcim dialógom s tými, čo tvrdošijne zotrávajú v blude. Potrebujeme biskupov, ktorí budú všade hlásať, že mimo svätú rímsku a katolícku cirkev niet nádeje ani spásy. Potrebujeme biskupov, ktorí exkomunikujú verejných činiteľov, ktorí zaviedli „zákonné“ vraždenie nevinných detí.

Ak hľadáte jasný dôkaz totálneho zlyhania „otvorenosti svetu“ ohlasovanej posledným koncilom, tak je to kompletný kolaps katolíckozmu v Spojených štátoch.

Ako môže nejaký katolíck oslavovať päťdesiate výročie spúšťača vlastnej smrti? To je ako keby obyvatelia Drážďan oslavovali bombardovanie ako verejnoprospešné práce.

Deň odplaty pre Cirkev, ktorá svoje stádo sýti nemastnou liturgiou a vyžmýkaným evanjeliom sentimentálnych rečičiek sa blíži. Už sme stratili dve generácie. Výsledky sú jasné - väčšina katolíkov volila prezidenta, ktorý núti katolícke organizácie platiť za antikoncepciu. Prešli sme kus cesty. Dve tisícročia katolíckej autority boli zničené počas dvoch generácií. Neuveriteľné.

De facto schizma, medzi našimi zbabelými biskupmi a mnohými kňazmi povedie k situácii podobnej francúzskej revolúcii, keď boli dva druhy kňazov: štátom schválení, a nezákonní. Odpadlíci, a katolíci. Už to môžeme pozorovať. Kanadskí kňazi sú súdení pre akékoľvek parafrazovanie biblickej výstrahy pred homosexualitou.

Dejiny sa opakujú. Pred osemdesiatimi rokmi sa presne toto dialo v Mexiku, pred šesťdesiatimi vo Východnej Európe, a dnes sa to deje v Západnej Európe.

I naše „kresťanské“ rodiny sú rozdelené v otázkach náboženstva a morálky. Rozhodnutie mať viac detí sa chápe ako nezodpovedné dokonca i starými rodičmi. Domácu školu považujú za bizarný nápad susedia, priatelia i príbuzní. Zbožnosť sa chápe ako svätuškársť, konzervatívne spoločenské názory sú problematické a samozrejme považované za bigotné.

Pre to všetko však máme precedens. Ak máme byť prenasledovaní kvôli Pánovi, tak budeme. Tak ako naši predchodcovia v podobných obdobiach vychovali kresťanských bojovníkov, ktorí zvíťazili v bitkách, ktoré my považujeme za nemožné vyhrať. Zhromaždíme sa okolo tých kňazov a tých rehoľníkov, ktorí hovoria Pravdu a vydržíme.

Prínosom každého veľkého prenasledovania je odstránenie šedých oblastí. Priatelia a nepriatelia Boží sa vtedy ľahko rozlíšia. Rozlíšime, ich a nebudeme v tom boji osamelí. Modlime sa teda a sľúbme si, že sa nevzdáme boja za nenarodených, za deti, za starých, za mrzákov. Každý deň budeme robiť všetko, čo len vládžeme, aby sme vybudovali kresťanské zväzky, ktoré nám pomôžu týmto celým prejsť. Spolu späť vierou a modlitbou budeme ostatných katolíkov chápať ako širokú rodinu. Vybudujeme celé komunity ekonomicky sebestačných tradičných katolíkov. Znova objavíme svoje spojenie s pluhom a pôdou.

Je toho veľa, ale s vierou a nádejou to ustojíme.

Preložil Jozef Duháček

POZNAČENÍ

Poznačili ich červeným znakom.
Stromy na vyrúbanie.
Treba mať dobré oči,
aby sme zočili,
ako sa chvejú
uprostred húštie nepoznačených.
Zrátavajú sa im dni
jak žobrácke groše.
Vtáci si prenášajú hniezda
a prosia: Odpusťte,
dobré nám bolo s vami.
Už nebude.
Poznačili ich červeným znakom.
Stromy na vyrúbanie.
Červené flaky,
znaky lásky,
farba krvi.

No, poďme, stromy.
Nestojte!
A poznačení vystúpia.
Prví.

PRÍHODA

Ktosi mi na okno zaklopal.
Dieťa.
Vstaňte a poďte!
Ktosi vás vonku volá.
Kto?
Veď tu je dom
a tam hora.
A viac nič.
Za ruku ma chytá,
vedie,
vraví:
Tu na konci cesty,
kde stojí táto hora
a do ktorej si potok líha,
Pán Boh býva.
A jak to vieš?
Čo sa ty tomu rozumieš!
Tyká mi
a vedie,
vedie ma.
Z hory je spiaca brána,
ktorá sa otvára.
A pri bráne ma čaká Boh,
tak ako dieťa vraví.
I teraz vraví:
To je ten, čo som ho priviedol,
čo nechce byť zdravý!

MAMA

Myšlienka má vôňu kôpru
a vôňu ľanu.
Dušu mám k tebe pripútanú.
Obieham okolo Slnka
po svojej Mliečnej dráhe.
Kývem ti ako z vlaku.
Hľa, telefónne stĺpy
a žito medzi nimi,
fúkajú ako roky
pod vlasmi zriednutými.
Dožinky pred žatvou.
Zostala vôňa kôpru,
zostala vôňa ľanu.
Ach, ako ťažko sa mi dáva.
Do okien vlaku crkajú prúdy dažďa
jak do tvojho dojnika.
Viem, ja viem, mama,
že všetci vstanú.

VEĽKÝ TÝŽDEŇ

„Stále pribijajú niekoho na kríž.
Samé Golgoty a Kalvárie.
A vraj, že som smutný. „
Jošuha
Na rýnku spúšťajú víno,
krv polí s preoraným srdcom.
Pod slamenými klobúkmi
a pri chvastavých rečiach
sa hlasy krvou potia
a človek sa usmieva
iba s umelým srdcom.
Hľa, prerazená Láska
Pluvancom.
Oči so zreničkami polnoci.
Ach, tieto natreté steny,

JOZEF TÓTH

Posolstvo

ploché ako Lož
bez úsmevu a tepla
stoja na rohoch anjelských ulíc
za lacný groš.
Ulice, ktoré si ľahli vedľa seba,
aby urobili mesto,
ukrižujú.
Kupci za pultom zhrňajú hrudy
zlata
a snívajú o spánku
a detský krik a smiech
valiaci sa zo škôl
je prepichnutý roztavenou Ihlou.
Zhromažďujú sa všetky kamene,
boja sa úderov.
Boja sa, že ich ukrižujú.

CRUX

Keď vezmeš kríž hneď na začiatku,
má iba váhu peny.
Narábaš s ním ako more s loďou,
ale plaviš sa,
ale ideš stále
k brehom, kde ťa čakajú.
Keď utekáš od kríža,
od štyroch ostrých priamok,
prebodávajúcich všetky strany sveta,
nájde ťa
v tvojom behu,
v tebe.
Vykriví ti ústa
a tvoj plač bude morom zúfalstva,
bez brehov.

DEJINY**PITEKANTROPA**

Podľa chôdze sme bratia
dotykame sa nohami
Jedni visia hore
Druhí dolu
na tajomnom kolotoči
Sme uzavretí v korábe
Všetky havrany sa vracajú
Olivové ratolesti sú iba v semiačku
Spevy nám nedotiekli na jazyk

uzavretý hlinenou bránou
Sme doma iba natolko
že dívame sa oknami
Zvonku
Bratia narodení z jednej matky
v čase zatmenia Slnka
Preto sa nepoznáme
Nevideli sme sa pri zrode
Ale dotykame sa nohami
Iba nohami

DEDIČ

Môj ded bol kňazom v meste Ur,
pri brehoch svätých riek.
Pri sviečach, ktoré stleli.
Uchmatol som si kúsok sviece,

so sviecou kúsok ohňa.
Nehorel ako slama,
lež ako zlato
do podoby Srdca,
ktoré žije.
A piesok nič neprikryl.
Naučil som sa oheň čítať
a žuť ho ako byliny.
Na srdci poznačený,
aby ma nikto nepoznal,
obtieram sa o ľudí
a zapaľujem ich.
Pri posvätných riekach,
pri brehoch žíl.
Pri sviečach, ktoré nestleli.
A oheň zo mňa do nich
prenášajú anjeli.

HOMO**SAPIENS**

City sa zliali dokopy
Zliatina
Smutné sú oči
Nevidia iba šed'
Preliezajú po reliéfe
hľadajú stopy života
Mravce na rozbehovej dráhe
Kdeže je odliatina
Návrat na miesto
kde každý patrí
Dožijú výkladové figuríny
Zunuje sa im stát'
Dohovoria sa
a zaštrajkujú
Rozbijú výkladné skrine
Vystúpia
A odplávajú si

ODCLONENIE

Nepochovali ma.
Hrob je len otvor do zeme.
Vypĺňa ho Láska.
Na trónoch zo svetla budem sedieť.

Bez váhy. Samé plesanie.
Zapáli sa vo mne každý špik.
Ako roztavený kov zabuble moje srdce.
Ó, slová
ponorené do tečúceho Bytia,
podobné najčistejším potokom.
I hory, sestry moje,
budú ako krivky
na elektrickom grafe.
Budú mať podobu júlového sálania
nad poľami.
Zosype sa krása tohto sveta ako šrot.
Až potom sa ukáže Bábkar
všetkých tvári
všetkých hlasov
všetkých snov.
Bábkar najväčšieho Vetra.

TRIBÚNI

Zo slova
ktoré má podobu slnk
a hmloviny
podobu povolného kruhu
ukuli
kováči Noci
ohnivká Reťaze
ktorou sa poviázali
Nie okolo pásu
Okolo srdca
Už nemajú koronárne cievy
Vtáčie hniezda
Oči anjelov
Belzebub
ktorého vydurili
jednohlasne z Písma
rehli sa z báchora ich svedomia
Práve vtedy keď popijajú
vyležané vína
V deň najväčšieho sviatku
v deň pohrebu
Oni neukradli oheň
Oni ho zahasili
Nuž dobrú Noc

NÁVRATY

Tisíce rúk sa vzpína
Sprchnuté lesy
Už vyschli žily
Len úzkosť v nich prúdi
Tá prejde aj vlásočnicou
rovno až k srdcu
Namiesto hniezd
sú len kýpte
Pišúce čiary do vetra
Už leto nepríde
do mŕtvych lesov
Len mráz
Vycivený vlk
hľadajúce
čo už dávno prehltol

ROMANTIZMUS**NA KONCI****XX. STOROČIA**

Deravé vyštrbené zuby
sa zaťali do lásky
Do leta zimných dní
Nad komínom striehnu havrany
ktoré vysedela ľudská Zloba
Cez štrbiny krídiel
vyhráva klavír Satana

Čože tu s nami bude
holuby moje biele
ukryté v teplej duši
Zo spečených úsmevov
cítiť síru
ako v papuli sopky
Ach tie idylické klamné dni
pred výbuchom
v Pompejach

SEKERY

Sme ako poriská bez sekery
Nie
nebudeme stínať stromy
Len rozprávať sa s nimi
Takí sú prostí všetci ľudia
pršanie dažďa
Slnko sa naňho díva
Vyspime sa ľudia
Vyspime
Ktovie či do jari to potrvá
to marenie sa
kmitanie
a úžas z bytia
Žijeme
Hľa žijeme bratia
Naše korene sú v nebi
Opýtajte sa detí
Deti vám povedia

Nie
Nie sme komplikovaní
Sme poriská do sekery
Nebudeme stínať stromy
Len rozprávať sa s nimi

POKROK

Zloba sa rozliala
Povodeň
Človek vydýchol čierne more
Všetko zamoril
Stromy presiakli smrťou
i piesok
Voda i vzduch kričia
ako pomätené
Zabijeme vás
ľudia
Pandravý vesmíru
v čase kvitnutia vás zabijeme
Priľahneme vás
váhou vášho hriechu
z ktorého ste urobili úškl'abok
a posmech
Nebudete stínať stromy
Vy nepodarok Zeme
Vyhlásime vojnu
aká tu ešte nebola
Len jeden z nás
ako svedka
Boha zavola

Raz opadnú všetky nánosy
vnímania, pokušenia a
dejín a odhalí sa, kto
bol v skutočnosti kým a aj to, čo človek
mohol vykonať, a nevykonan. Ak by sme
túto pravdu zúžili len na svet literatúry -
ako priemet celého bytia; odhalila by sa
nám veľkosť tých, ktorých sme prehlia-
dali alebo merali podľa toho, akí sme my
sami a ktorých v skutočnosti ani nie sme
hodní. Vtedy sa nám odhalia výnimočné
slová v literatúre, ktorými sme sa mali
osídliť a ktoré boli dokonca napísané v
našom vlastnom národe - lebo slovo je
Boh. A takými slovami je celé dielo
Monsignora Jozefa Tótha.

Život a dielo Mons. Tótha k nám prišli
podobne ako prichádza ranné svetlo alebo
večerné hviezdy - tak, že si ho druhí ani
nevšimli. Zostalo po celý život skryté, ne-
byť jedného veľkého človeka, ktorý to
dielo rozpoznal a vydal - a to bol Teodor
Križka. A tak du-
chovná múdrosť a
dráma, ktorú obdivu-
jeme v dielach a go-
tických katedrálach
západu alebo v hlb-
kých tónoch basbary-
tónu v spevoch vý-
chodných, sa zrazu
premietla na Slovensko a odkryla nám
našu literatúru vo svetovom význame,
kam už dávno vďaka nášmu folklóru a
básnictvu patrí.

Ak platí priama úmera, že aká veľká je
v autorovi láska, taká veľká je potom i lite-
ratúra - pri pohľade na monumentálne dielo
Mons. Tótha vidíme, že je za ním láska, fi-
lozofia aj apologetika obrovská, vlastná
veľkým mužom Cirkvi. Každá jedna veta
diela Mons. Tótha by mohla pôsobiť sama
ako výrok, pretože v každej jednej je
pravda. Napríklad: „Múdrost' nezávisí od
veku. Nie je súhrnom poznatkov, ale správ-
nym videním. Múdrost' je vždy pred pozna-
ním a v zárodok obsahuje aj poznanie, ibaže
nesídlí v hlave, ale v srdci.“

„Kto opustí Moju cestu, nájde viac
ciest, až napokon sa dostane do bludiska
ciest, kde bude hlas i ozvena iba zúfalým
výkrikom v prázdne. Z veľkého kráľovstva
sa stanú kniežatstvá, z kniežatstiev osady, z
osád pustovníci... Zákon rozkladu sa začína
pýchou: budete ako bohovia!“

„Najväčším nepriateľom človeka je člo-
vek a najzvrátenejšie veci v prírode vie uro-
biť iba človek. Zemetrasenie a výbuch
sopky... majú svoje zákonitosti. Ale zlo, no-
siteľom ktorého je človek, je najzákernej-
šou sopkou, ktorá... vybuchuje nečakane a
všade. Nič nerešpektuje... Pravda, na za-
čiatku to vyzera, akoby sa človek púšťal do
veľdiela, ktoré má pomôcť ľudstvu... Javí sa
to ako zlatá gloriola a potom sa to kotúľa
ako zhrdzavená a prelomená obruč furman-
ského kola...“

„Život nám totiž ukazuje, že narastaním
fenoménu ratio narastá aj iratio. Iratio je
však antidielom odlišným od projektu.“

„Lebo chceme, aby Kristus bol taký ako
ja, ako my a nie opačne. Ani najvyšší predsta-
vitelia Cirkvi často nenásledovali Krista, iba
hovorili o Ňom, ako hovoríme o krásnej zá-
hradke, na ktorej sme nič nerobili. Ak sa ne-
oddáme Ježišovi Kristovi... a ak nebudete
pevne veriť, že Boh žije a všetko, všetko je
schopný postaviť nie hore nohami, ale na
nohy, a napokon, že po smrti naozaj existuje
večný život, potom váš život bude iba slza-
vým údolím.“

„Veľa duchovnej drezúry bolo treba na
to, aby zdisciplinoval svoje telo, a veľa sú-
stredení a meditácií a štúdiá, aby opanoval
svojho ducha. A tento duch vibruje a rezonuje
s najskrytejšou silou, ktorá sa volá mi-
losť. Svätý Tomáš Akvinský hovorí, že je to
'praemotio physica'. Je to spoluúčinkovanie
Božie, najjemnejší, ale najistejší postrk
vpred. Boh nás tlačí, ale tak, že to ani necí-
time. Paralelne s našim pohybom, ibaže je
tam skôr ako my, a čaká.“

Zdá sa, že sme v mnohom ani nedorástli
na pochopenie týchto kníh. Ani čo to zna-

mená, že sa takéto monumentálne teolo-
gické dielo a mimoriadny autorský jazyk,
zrodilo na Slovensku a v našom, dvadsiatom
a dvadsiatom prvom storočí. Úplne mení
charakter postoja k svetu súčasného človeka
a opodstatnenie umenia pred najvyšším prin-
cipom, ba prináša celkom nové estetické po-
stupy, aj formy. Z každej postavy autorovho
diela žiari duch, i negatívne postavy sprevá-
dzajú otázky svedomia a hlas spravodlivosti,
zo žiadneho riadku neprehovára ani jediný
svetský princíp vyniknúť - a to je najväčším
dôkazom absolútnej čistoty. Postavy tohto
diela, žalmy, otázky, obvinenia a filozofia, by
mali byť súčasťou školských osnov, ale i du-
ševných osnov už dospelého človeka, o nič
menej hodnotné než diela francúzskej, ruskej
či nemeckej literatúry. Ale veď platí Goet-
heho: „Sind's Rosen - nun sie werden
blüh'n.“ - Ak sú to ruže, budú kvitnúť. Tak si
aj raz v budúcnosti neznámi a veľkí ľudia ná-
jdu toto dielo.

A tak stoja dva tmavomodré zväzky
Mons. Tótha ako mramorové stĺpy chrámu v
Porciunkule, ktorý
vlastnoručne posta-
vil Boží obľúbenec,
muž s čistou mys-
ľou, svätý František.
A tak stoja ako ka-
meň, ktorý stavitelia
zavrhlí a ktorý je čo
do hĺbky uholným

Básnikove oči

kameňom našej literatúry. A tak z nich žiari
nevídany autorský cit ako v motíve divých
husí, pšeničného či žitného poľa, ktorý tak
často vystupuje v jeho básňach a tak žije ne-
vidaná láska v postave starého kostolníka Mi-
chala, ktorý sa vyštvára na vežu košického
Dómu, aby mohol k zvonom ako k svojím de-
ťom zvolať: „Zvony, zvony moje...“

V kapitole Košický kováč v románe
Spev košického tria pri popise kováčskeho
majstra čítame: „V dejinách vždy žijú aj ľu-
dia, ktorí dostali oči priamo od Boha. Vidia
to, čo iní nevidia ani okuliarmi, ba ani s
asistenciou štábu učených ľudí... Veci treba
vedieť vidieť. (Kováčsky majster) pripadal
človeku ako mudrc, ktorý už prečítal celú
knihu a usmieva sa nad čitateľmi prvých
strán, ktorí polemizujú, čo bude ďalej.“
Tieto kováčove oči mi nevdôjak pripome-
nuli knihu G. K. Chestertona o svätom
Františkovi, kde spomína oči umelca a oči
svätého človeka. Kým oči umelca vidia zá-
zrak a cítia pravdu Božiu v jednom oka-
mihu, v záblesku a vnuknutí; sväté oči vní-
majú Boha každý deň a každú minútu, na-
pokon ako toľkokrát čítame u Mons. Tótha:
„Kľaknime si, bratia, pred bohostánom, lebo
my nielen veríme, my bytostne prežívame
skutočnosť, že v tejto hostii je živý a reálny
Boh, nie symbol, nie spomienka, ale sku-
točný a pravý Boh.“ A tak sú oči kováč-
skeho majstra očami Mons. Tótha, jednými
z tých výnimočných zreničiek, ktoré sa dí-
vajú na tento svet.

Dielo Jozefa Tótha sa ani hodnotiť nedá -
to je akoby sme chceli písať recenziu na an-
jela, hodnotiť kráľa alebo rozdumovať nad
zmyslom dverí, namiesto toho, aby sme vsťu-
pili do chrámu. A tak tejto kratučkej črte dá-
vam názov básnikove oči, i keď pridobrem
viem, že nie je vôbec úplný. Je skôr len náz-
vom pre oči tých, ktorí neradi vidia, ak je nie-
kto vyvýšený priveľmi. V skutočnosti by bol
príhodnejší názov oči vzácneho, svätého
muža. A v každých takých očiach je vlastne
kus poézie, ako u všetkých tých, čo si za
prostriedok boja vybrali podivuhodný a ľudí
premieňajúci zázrak - pieseň. Keď sa z dialok
ozývajú piesne svätého Františka a svätého
Ambrózia a žalmy svätej Terézie a svätého
Jána z Kríža a tam kdesi v tých sférach po-
čujeme spievať i srdce mons. Tótha, lebo ako
inak nazvať a kam zaradiť niečo také vzne-
šené, ako sú nasledujúce verše:

„Keby sa raz, Pane, keby sa raz niečo
také stalo, / že by som pre lásku k mojim
bratom / mal byť zatratený s nimi, / šiel by
som tam s bolesťou, no s rukami zdvihnu-
tými / i keď pre ich hriechy a vzburu voči
Bohu. / Nuž, odpusť mi, Pane, ale neuvažo-
val by som ani trochu, / a nechcel by som
prebývať bez nich v šťastí...“

Michal Tóth: Zvestovanie, olej

Tristo tridsiate výročie porážky osmanských Turkov pri Viedni 9. decembra minulého roku odštartovali Poliaci slávnostnou premiérou poľsko-talianskeho veľkofilmu „11. september 1683“. Ak si v tomto roku Európa pripomína tento prelomový dátum vo svojich dejinách, je aj na nás Slovákov, aby sme si pripomenuli svoje výročie z čias tureckého bačovania v Strednej Európe. „Turci idúúú...!“ tento zlovestný výkrik zdesenia, nebezpečenstva a ohrozenia niesol sa kedysi od jedného strážneho stanoviska k druhému a zapalovali sa signálne vatry. Ľud po dedinách a osadách zaháňal statok na vopred určené miesta v lesoch a hájoch. Pokiaľ bol ešte čas, do hôr utekalo všetko obyvateľstvo. Keď bol nepriateľ príliš blízko, ľudia zaliezali do vopred vyhlbených jám a skriš, aby uchránili seba a najmä svoje potomstvo. Pretože osmanskí nájazdníci nelúpili iba dobytok, ale najmä ľudí. Osmanmi ich vtedy volali preto, lebo boli príslušníkmi v tých časoch jednej z najväčších svetových ríš v dejinách ľudstva - Osmanského impéria, ktoré sa rozprestieralo na troch kontinentoch: od Indie až po brehy Atlantiku, od Egypta na juhu až po Budín a Blatenské jazero na severnej pologuli.

To, ako odvliekali mladé ženy do svojich háremov a do otroctva a mladých chlapcov do svojej armády za janičiárov, o tom nám v televíznom seriáli Sultán nehovorila a to neukazujú, iba prepychy a intrigy členov sultánovho dvora, ktorého bohatstvo bolo draho zaplatené krvou porobených národov. Také krajiny, ako napr. Španielsko, Poľsko, ako aj národy Balkánu a niekdajšieho Rakúskeho cisárstva majú vo svojej národnej kultúre hlboko zakorenené skúsenosti zo stáročných zápasov s islamom, pretože sa stali naráznikmi, ktoré stáli v ceste postupu islamu do Európy najskôr v stredoveku cez Pyrenejský polostrov a neskôr začiatkom novoveku cez Juhovýchodnú Európu. V prvom prípade to bol vpád Arabov do Španielska r. 711 a zápas o ich vytlačenie trval až do konca 15. storočia.

V druhom prípade to bol zápas o balkánske krajiny a Strednú Európu. Turecké vojny sa v tomto európskom priestore začali v roku 1453 dobytím Konštantinopolu (Carihradu) sultánom Mehmedom II. a pre naše Slovensko skončili bitkou pri Viedni v roku 1683 a dobytím pevnosti Nové Zámky o dva roky neskôr. Avšak pre balkánske národy sa turecká nadvláda pretiahla až do prvej dekády 20. storočia, keď sa aj Bulharsko, ako posledné z európskych krajín, úplne vymanilo z područia Turecka.

Aj Slovensko v rámci Habsburského mocnárstva prežívalo ťažké časy, keď turecké vpády do Uhorska po porážke uhorskej armády pri Moháči v roku 1526 priniesli víťaznú islamskú vlajku až k bránam Viedne a na Slovensku až na južné Považie, i do Nitry. Zatiaľ čo Dolná zem (dnešné Maďarsko) bola poldruha storočia počas života ôsmich generácií administratívnu súčasťou Osmanskej ríše (Budínsky veľkajet, alebo pašalik), Slovensko - až na niektoré časti Južného Slovenska -, bolo iba predmetom lúpežných vpá-

EMIL VONTORČÍK

Nitra v tureckej porobe

350 rokov od dobytia Nitry Turkami

dov tureckých i tatárskych vojsk, a najmä ich spojeneckých sedmohradských vojenských zoskupení počas permanentných maďarských protihabsburských povstaní.

Do tohto rámca môžeme zasadiť aj skúsenosti obyvateľov staroslávnenej Nitry s tureckými nájazdníkmi. Veľa nechýbalo a staroslávné mesto Nitra mohlo byť tiež nadhlo pričlenené, keď nie k Budínskemu, tak k Novozámockému pašaliku, tak ako boli pričlenené obce medzi Váhom a riekou Nitrou od Dunaja až po Hlohovec. Tohto roku práve uplynie 350 rokov odvtedy, čo Turci obsadili Nitru a 330 rokov od historickej bitky pri obliehaní Viedni, ktorá predznamovala začiatok konca Osmanskej ríše a jej panstva v Európe.

Dobytie starodávnej Nitry, matky slovenských miest, osmanskými Turkami je významnou udalosťou v dejinách tohoto mesta i v dejinách Slovenska a preto je potrebné sa pri nej zastaviť, pretože mnoho našich súčasníkov ani nevie o tom, že nad týmto kresťanským sídlom, - najstarším biskupským sídlom stredovýchodnej Európy, - zavliala kedysi víťazná islamská vlajka. Stalo sa tak počas pôsobenia nitrianskeho biskupa Juraja Pohronca zo Slepčian, ktorý sa v roku 1648 stal nitrianskym biskupom a neskôr ostrihomským arcibiskupom, paôatinom a uhorským kancelárom. O pätnásť rokov neskôr 12. októbra 1663 Turci pod vedením pašu Gazi

Huseina obsadili Nitriansky hrad.

Nedá sa povedať, že ho dobyli, lebo sa tak stalo bez jediného výstrelu zradou dvoch vedúcich členov hradnej posádky, ktorú tvorila pestrá zmes žoldnierov rôznych národností. Ako uvádzajú historici, bol to veliteľ maďarskej čaty menom Nitrai a nemecký dôstojník, ktorého meno sa neuvádza. Takéto zradné konanie nebolo v čase tureckých vojen a maďarských protihabsburských povstaní nič neobvyklé ani u vojvodcov. Horšie na tom je to, že podľa mena - Nitrai (Nitriansky) to mohol byť Nitran aj pôvodom! Celá udalosť sa stala aj námetom povestí, ktorú literárne spracoval Ján Domasta: „Zrada na Nitrianskom hrade“ a je uverejnená v jeho veľkolepom diele Povesti o hradoch (Bratislava: 1991). Za zmienku stojí i to, ako túto udalosť opisuje druhá strana, resp. ako ju podáva známy osmanský cestovateľ 17. storočia Evlija Čelebi vo svojom diele Kniha ciest:

„Gazi Husein paša s vojskom podobným moru bezodkladne išiel pod nitrianske delá. Rozložili stany a hneď napísal hradnému kapitánovi list: „Najskôr chvála a sláva Jemu, čo je milostivo všestraný a veľkodušný! Po druhé chvála Muhammadovi, ktorý nám ukázal výtvar neba! Po tretie, nech sú pozdravení štyria druhovia! (Poznámka: Abu Bekr, Omar, Osman a Ali, ktorých islam uznáva za pravoverných kalifov).

Ty, čo si národa mesiášskeho zlý predstavený a duchovný! Bezbožník, čo si kapitánom! Len čo dostanete môj list, odovzdajte pevnosť Jeho Excelencii Veľkovezírovi milostivému Behramovi! (pozn.: legendárny perzský hrdina). Choďte si kam chcete. Naším islamským zajatcom, čo sú v pevnosti, neurobte nič zlého. Ak sa daktorému zajatcovi niečo stane, všetkých vás pobijeme! Ak sa chcete vzoprieť tomuto listu, obkľúčime váš hrad zo štyroch strán. Delostreľbou zapálime všetky brány a múry a spustošíme ho. S mohutným volaním zaútočíme a všetkých vás napichneme na špice meča. Tých, čo uniknú meču, spútame a dáme do reťazí. Toto je rozhodnutie. Pozdrav!“ Na to mali vyjsť všetci obrancovia na cimburie, vzdychať a plačlivo volať: „Milosť! Hej, vynikajúci osmanskí gaziovia!“ (pozn.: moslimovia, čo sa zúčastňujú vojny proti neveriacim).

Zápas s Osmanskou ríšou, ktorý sa odohrával aj na našom území za účasti našich predkov, bol krutý a nemilosrdný ako dôsledok stretu dvoch odlišných náboženstiev a civilizácií. Osvetlí to najlepšie tento skutočný príbeh, ktorý sa stal v čaporskom chotári pri Nitre na ceste do Šintavy v lokalite Fabianovej doliny. Keď išiel Turzo na svoje majetky z Nitry do Šintavy, na ceste našiel okolo 500 šablami dosekaných detí. Vyše 55 z nich ešte žilo. Dal ich naložiť na 2 furmanské vozy a za-

viest' do Šintavy. Dnešnému čitateľovi môže pripadať divné, prečo Turci v tomto prípade odvliekali toľko detí? Na to je jednoznačné vysvetlenie v systéme výchovy najschopnejších, najodvážnejších a žiaľbohu aj najkrutejších príslušníkov osmanskej pechoty, janičiárov.

Janičiari (z tureckého jeni čeri - nové vojsko) tvorili elitnú zložku tureckej armády. Bola to turecká pechota, ktorá vznikla v druhej polovici 14. storočia z vojnových zajatcov. Neskôr ju dopĺňali z radov kresťanských chlapcov, ktorých zajali, prípadne v podmanených krajinách odňali rodičom ako krvnú daň (dev-širme). Dostali špeciálnu výchovu vojenskú aj duchovnú, ktorá z nich pripravila fanatických bojovníkov islamu. Nesmeli sa ženiť a museli sa venovať len vojenskej službe. Podliehali priamo sultánovi, resp. veliteľovi, ktorých vymenoval sultán. Dnes v prenesenom zmysle sa slovo janičiari používa na označenie odrodilcov (Známe príslovie: Horší poturčenec od Turka platí dodnes!).

Turci sa našťastie v Nitre nadhlo neusalašili. Už v nasledujúcom roku 1664, presne o šesť mesiacov, obľahla Nitru armáda generála de Souchesa a generála Kohářiho v sile okolo 16 000 mužov. Dobýjanie mesta malo za následok, že bolo vypálené Horné i Dolné mesto a preto sa nám okrem hradu zachovalo tak málo stavebných pamiatok z obdobia stredoveku! Turci totiž obe mestá vypálili a utiahli sa na hrad 16. apríla 1664. O dva dni neskôr 18. apríla 1664 po urputných bojoch hrad odovzdali a vyjednali si slobodný odchod. Padlo okolo 400 Turkov a mesto opustilo 200 tureckých pešakov a 400 jazdcov. Aké boli straty na cisárskej strane, historici neuvádzajú. Horné mesto malo v tom čase 44 domov. Turci si urobili z katedrály maštal pre kone. Biskupovi Jurajovi Pohroncovi môžeme ďakovať za to, že zachránil archív Nitrianskej kapituly a že po vyhnaní Turkov dal katedrálu obnoviť, dal zväčšiť františkánsky kostol a dal postaviť ka-

LEGITIMISTICKÉ CHÁPANIE VZŤAHU JEDINCA A SPOLOČNOSTI

Legitimistické poňatie vzťahu jedinca a spoločnosti vychádza z katolíckej filozofie. Legitimizmus znamená vládu zákona v spoločnosti a legitimistickým štátom môže byť monarchia i republika. Tu sa nám žiada opýtať: aký zákon môže vládnuť v ľudskej spoločnosti? Odpoveď je jednoznačná - iba taký zákon, ktorý zaväzuje jedinca vo svedomí. A aby zákon mohol zaväzovať ľudských jedincov vo svedomí, musí byť naviazaný aspoň na prirodzený mravný zákon. No ešte lepšie je, ak sa zákony naviažu na zákon Boží a Boha uznajú ako ručiteľa morálneho, a napokon i právneho poriadku spoločnosti. Teória legitimizmu pochádza z barokového katolíckeho učenia, no praktický legitimizmus môžeme sledovať už od antickéj rímskej republiky. Legitimizmus vychádza z prirodzenosti človeka a rešpektuje ju. Človek bol stvorený ako slobodný tvor, nadaný rozumom a slobodnou vôľou. Nie je teda determinovaný a môže sa slobodne rozhodnúť a konať podľa svojho uváženia a vôle. V tomto zmysle sú si ľudia navzájom rovní, zodpovední za svoje činy pred Bohom a ľuďmi. Zároveň bol človek stvorený ako tvor spoločenský, pre ktorého je život v spoločnosti druhých ľudí prirodzený, a život osamelý naopak neprirodený (výnimku tvoria povolania k pustovníckemu životu a iné, to sú však osobné záležitosti). Ľudské spoločenstvo je určené pre vzájomnú spoluprácu. Na uskutočnenie tejto spolupráce sa musia všetci suverénny jedinci podriať určitým pravidlám správania. Preto musí mať ľudské spoločenstvo možnosť stanoviť si pravidlá spoluzitia, dbať na ich dodržiavanie a prípadne priestupky trestať. Z uvedenej nutne vyplýva, že i ľudské spoločenstvo je prirodzeným a suverénnym útvarom. Ak sa však majú jedinci vo vnútri spoločenstva podriať istým pravidlám, musí existovať niekto, kto tieto pravidlá určuje a dbá na ich dodržiavanie - z čoho vyplýva nutnosť vlády. Tieto prosté evidencie ukazujú, že v ľudskom spoločenstve nie je rovnosť. Tam, kde sú vládnuci, sú nutne i ovládaní. Ľudské spoločenstvo nie je prirodzene rovnostárske, ale je prirodzene hierarchické. Hierarchické usporiadanie spoločnosti zachováva princíp vyváženosti práv a povinností, keď vyššie postavenie znamená viac právomocí, ale i viac zodpovednosti.

V katolíckom poňatí teda dopievame k dvojitej prirodzenej suverenite, k suverenite jedinca a k suverenite spoločenstva. Tieto zvrchovanosti nie sú proti sebe, ale navzájom sa dopĺňajú. Suverenita jedinca je zachovaná vo všetkom, čo môže vyriešiť a rozhodnúť sám; ale v tom, čo môže urobiť len v spolupráci s ďalšími alebo to môže docieľiť lepšie v spolupráci s nimi, je uplatňovaná suverenita spoločenstva. Typickou oblasťou suverenity jedinca je voľba životného partnera (manžela, manželky), správa majetku a rozhodovanie o ňom (tu však môže ísť aj o suverenitu rodiny), obci prináleží napr. udržiavanie poriadku, rozhodovanie v sporoch medzi jej členmi, stavby a iné úlohy, vyžadujúce spoluprácu celej obce. Prirodzené usporiadanie spoločnosti smeruje od jedinca k rodine alebo obci

(susedskému spoločenstvu), k rôznym územným útvarom (krajom, štátom) alebo k pracovným útvarom (cechy) a napokon až k národu, ako k najvyššiemu prirodzenému útvaru ľudskej spoločnosti. Národ potom ustanovuje štát ako prostriedok na uplatňovanie svojej suverenity.

Vlastnú suverenitu však nemajú len jedinca a najvyšší stupeň spoločenstva, národ a štát, ale i medzistupne: obce, kraje, štáty, pracovné spoločenstvá (cechy, odbory, zamestnávateľské zväzy). Všetky tieto útvary sa vlastnej suverenity nevzdávajú, ale uznávajú suverenitu vyššieho stupňa, napr. štátu v tom, že upravuje ich vzájomné vzťahy v

JOSEF PEJŘIMOVSKÝ

Štátne zriadenie

oblastiach, kde sa nedohodnú sami a zaisťuje vzťahy k iným, suverénnym útvarom (štátom). V katolíckom poňatí ide o zásadu subsidiarity. Hoci bola táto zásada výslovne formulovaná až v encyklike pápeža Pia XI. Quadragesimo anno, môžeme jej praktické používanie vystopovať nielen do dôb antického Ríma, ale až k Perzskej ríši Achajmenovcov. Každá vláda však musí mať aspoň určitý súhlas ovládaných. V legitimistickom štáte sa vládár ujíma moci na základe zmluvy s budúcimi ovládanými (bez ohľadu na to, či ide o monarchiu alebo republiku). V praxi to znamená, že nastupujúci vládár (alebo vláda) potvrdí slávnostným spôsobom budúcim poddaným ich práva, slobody a výsady. Na základe tohto potvrdenia poddaní zložia vládarovi prísahu vernosti, a on sa ujíma vlády. Podmienky, pod ktorými je vládár prijatý, sú teda celkom konkrétne a ich dodržiavanie je kontrolovateľné. Aj z formy, ktorou

sa legitimistický vládár ujíma moci je zrejmé, že zložky spoločenstva, resp. štátu, sa nevzdávajú celej svojej suverenity, ale nechávajú si potvrdiť, v čom je zachovaná ich suverenita a do čoho sa už vládár miešať nemôže. Preto neprekvapí, že v legitimistických štátoch dochádza k častým sporom o dodržiavanie vzájomných prísah, ktoré sa však dajú vyriešiť.

NÁROD A ŠTÁT

V LEGITIMISTICKOM PONÍMANÍ

Hierarchicky najvyšším prirodzeným ľudským spoločenstvom je národ. Národ je suverénny a má prirodzené právo ustanoviť ako pro-

striedok na uplatňovanie svojej suverenity štát. Záleží na vôli národa, či zriadi štát vlastný alebo sa dohodne s iným národom na ustanovení spoločného štátu, ako sa to stalo už mnohokrát v dejinách. K tomu môže dôjsť buď tak, že sa viac národov, z ktorých každý sídli na vlastnom teritóriu, dohodne na ustanovení spoločného štátu; alebo tak, že niektorý národ umožní príslušníkom iného národa usídlit' sa na časti jeho územia a vytvorí s ním jednu obec - štát. Dejiny nám na to poskytujú množstvo príkladov - napríklad vytvorenie antického rímskeho národa (Populus Romanum) z kmeňov Latinov a Sabinov či dohodu turkických Bulharov a Slovanov na vzniku spoločného štátu. V legitimistickom ponímaní sú také dohody možné, rozlišujú sa tu však dva termíny. Gens - kmeň ako národ v spoločenstve pôvodu a jazyka. Populus - ľud ako spoločenstvo obce, ktoré sa môže skladať z jedného alebo viace-

uhorskej monarchie alebo začlenenie moslimskej menšiny do gréckeho štátu.

SOCIALISTICKÉ CHÁPANIE VZŤAHU JEDINCA A SPOLOČNOSTI

Vzťah medzi jedincom a spoločnosťou, resp. štátom je odvodený od marxistickej teórie štátu ako nástroja triedneho útlaku a nadvlády vykorisťovateľskej triedy nad triedou vykorisťovanou. Ideálom je odstránenie vykorisťovania a vykorisťovateľskej triedy, zánik štátu a vznik beztriednej spoločnosti, ktorá nebude potrebovať štátnu moc, všetci budú dobrovoľne pracovať podľa svojich schopností a možností a dostanú všetko podľa svojich potrieb. Model ideálnej spoločnosti je odvodený z etnológie, zo života ľudských spoločností na najnižšej úrovni bez súkromného vlastníctva a rodiny. Tieto spoločnosti sú označované ako prvotnopospolné a sú považované za ideál, ku ktorému má dospieť aj ko-

munistická spoločnosť, ale už na vyššom stupni hospodárskeho a spoločenského rozvoja. Vzťah medzi jedincom a spoločnosťou je odlišný v triednej spoločnosti, kde je daný bojom a príslušnosťou jedinca k vykorisťovateľskej alebo vykorisťovateľskej triede, a teda aj bojom za zachovanie existujúceho poriadku alebo za jeho zmenu. V beztriednej komunisticko-socialistickej spoločnosti majú byť harmonické vzťahy bez nutnosti potlačovateľského štátneho aparátu. Počas prechodného obdobia - keď je odstránená vykorisťovateľská trieda a ľudia ešte nie sú vychovaní k ideálnej komunisticko-socialistickej spoločnosti - je štát zachovaný ako nástroj robotníckej triedy a jej predvoja, komunistickej strany; aby potlačoval zvyšok vykorisťovateľských tried a vychoval ľudí pre komunistickú spoločnosť. Sloboda jedinca je tu chápaná ako poznaná nutnosť, suverenita a nadvláda štátu nad jednotlivcom je takmer absolútna. Samotný štát je ovládaný nezosaditeľnou mocou - komunistickou stranou, ktorá sa dostala k moci spravidla nelegálnou cestou a sama si vybrala členov na svoj obraz. V socialistickej spoločnosti je suverénna spoločnosť, resp. štát, ovládaný komunistickou stranou.

Oprávnenie vedúcej sily, teda komunistickej strany na vedúcu úlohu je zdôvodňovaný tým, že prezentuje najpokrokovejšiu časť spoločnosti - robotnícku triedu. Súhlas ovládaných získava v tzv. „voľbách“, kde je účasť povinná, s možnosťou výberu len z jednej kandidátky. Socialistický štát je štátom starostlivosti. Jedinca je objektom spoločenského diania a je ním determinovaný. Štát určuje medze jeho uplatnenia, najmä ekonomického a obmedzuje ho tak, aby nemohol nadobudnúť majetok slúžiaci na hospodársku expanziu a vykorisťovanie zamestnancov. Majetok jednotlivcov a rodín môže mať len spotrebný charakter. Na druhej strane je však jedinca zabezpečený určitý životný štandard, ktorý má ďaleko od prepychu, ale zároveň vylučuje úplnú chudobu, či bezdomovectvo. Socialistický štát je tiež jediným, kto suverénne určuje práva menšín, spravidla

Bolševikmi zničené zvony v Rusku

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Priamo pred našimi očami sa v ostatných dvoch dekádoch ukazovali dysfunkcie eurozóny, ktoré postupne nútili Európu posilňovať politickú a hospodársku úniu proti vôli jej krajín. Menová únia nemôže fungovať bez politickej únie. A tak vstúpili do hry rôzne dohody. Od Maastrichtu až po Lisabon, krok za krokom sa vystavala úplná monetaristická konštrukcia. Európska komisia sa premenila na nadnárodnú inštitúciu, čo vedie k takmer úplnej strate suverenity všetkých členských štátov. Európa sa stala konštruktom a jej mena, euro, zlyháva, nefunguje. Súčasné osudové udalosti v Grécku - a Gréckom to zďaleka nekončí - nám dávajú tušiť, že toto zlyhávanie bolo vopred zamýšľané. Je súčasťou úmyslu ešte viac oslabiť Európu a nielen jej najvýkonnejšie štáty, ale všetky jej národné štáty, a tým istým ťahom vytvárať predpoklady pre zriadenie diktatúry nad Európou. Európa sa stala obeťou imperiálnych snáh oligarchie, jej politici ju predali, zradili tú obrovskú šancu, ktorú zjednotená Európa predstavovala pre pokojné spolunažívanie jej národných štátov a mierové premostenie Západu s Východom, Severu s Juhom.

Tak Európa, ktorá sa mala stať krížením týchto mostov zmierenia, zabudla na svoju identitu. Namiesto katedrál z syntézy hodnôt uplynulých tisícročí svojej kultúry, katedrály ochraňujúcej v svojich stenách, na miestach vnútorného časopriestoru, v chvení svetla a tieňov duchovný rytmus nedeliteľnej jednoty v mnohosti, namiesto usporiadania dedičstva do tetraktisu spoločných hodnôt pre nový svet, prečala tento koreň a zdroj večne trvajúceho stvorenia, rozlámala telo kríža, spojnice sveta i centrum komunikácie. Do kríženia lodí katedrály postavila chliev a kasíno. A do samého projektu súmostia zakreslila jeho zrútenie. Namiesto ľudskej dôstojnosti a slobody živých, konkrétnych osôb, vložila do jeho pilierov nanútenú jednotu akýchsi nutných nivelizačných zákonov a bratstvo ako zjednocujúcu silu dôstojných slobodných osôb rozmlátila oligarchickým kladivom „oslobodeného“ obchodu, špekulácie, korupcie a úžery. Potom, keď už nepotrebovala kladivo, siahla oligarchia po právnej sofistikate a spod vlády nutných zákonov ňou samou podsunutých a platných pre všetkých sa oslobodila radom privilégií. Využila „vrodenu charakterovú chybu“ demokracie, jej prechodnosť a vratkosť, ktorá korení v nekonzekventnosti demokratických revolucionárov. Nestačí zvaliť starý, nespravodlivý režim a uzakonit' abstraktné ľudské práva či všeobecné občianske práva a slobody. Spustí sa všemožný zápas más a davov, súkromných nárokov rovných, neosobných individuí na dosiahnutie svojich individuálnych šťastí či blažeností. Je takisto potrebné vytvoriť nový spoločenský poriadok s novou hierarchiou, s rozlíšením a odstupňovaním konkrétnych práv a povinností. Namiesto toho sa však v našej prítomnosti celá spoločenská štruktúra, naraz i po častiach, vystavuje permanentnej transformácii plne kon-

trolovanej a manipulovanej privátnymi záujmami finančnej oligarchie, čo napokon vedie k nekončiacemu radu kríz.

Brutálne deštruktívny prístup triumvirátu Európskej komisie, Európskej centrálnej banky a Medzinárodného menového fondu k zúfalému prípadu Grécka, ktoré je kolískou európskeho ducha (v jeho helénskej a neskôr i kresťanskej inkarnácii) a symbolom Európy, je tak nielen symbolickým útokom na jej vlastné základy. Zástavy EÚ v rukách oklamáných, podvedených, pobúrených ľudí na námestiach Portugalska, Španielska, Talianska, Grécka, ale aj Francúzska, Nemecka a Slovenska, Česka, Maďarska, pomaľované svastikami a inými symbolmi evokujúcimi agresiu a násilie, sú pra-

JOZEF PAUER

Z cesty veľkým vekom ničenia

vým opakom pokoja a mieru. Táto revolta je aj pozitívnym znamením. Upozorňuje nás na skutočnosť, že nedokázali sme vytvoriť syntézu spoločných hodnôt, a ak vyrastá z cítenia a spoločného povedomia týchto hodnôt, potom je aj nádejou, že ešte nie je neskoro.

Budovanie jednotnej Európy teda, nateraz, stroskotalo. Európa sa v ňom nezjednocovala ako Európa, ale ako ďalšie „rimske“ impérium, nie v záujme národov Európy a Európanov, ale v záujme nadnárodnej oligarchie. Európanov nevedli ich mocenské elity k spoločnému budovaniu katedrály európskych národov s vežou ich zbratania. Nad Európou sa nevznáša bratský hlahol zvonov. Oligarchia vycítila svoju príležitosť, predhodila národom zopár zlatých tehliel, vrecia s peniazmi, kosťami a plevami, a tak rastie babylonská veža arogancie, korupcie, demoralizácie ponorenej v tichej i hluchej nenávisti. Opäť sa ukázalo, že na peniazoch sa nedá vystavať žiadna jednota. V ich mene sa vždy rozpúta neľútostný, mrazivý boj. Kominterna sa globalizovala a transformovala na „oligokozmopol“ a namiesto spoločnej práce na Európe bratských národov sa Európa nútene transformuje na oligarchické impérium. A hoci sa hovorí o troch pilieroch jednotnej Európy - povedané symbolicky, o Aténach, Ríme a Jeruzaleme, o vede, práve a viere - od samého začiatku je zrejme, že na Atény sa zabudlo, na Jeruzalem sa má zabudnúť, a tak sa buduje „nový“, teda deformovaný a zdegenerovaný Rím. Ale živý svorník, ktorý zväzuje podstatu rôznych kultúr, prišiel s Nazaretským. Princíp prekonania a zachovania zákona v láske je spoločnou mierou, uholným kameňom, uzlom, ktorý spája protichodné cesty, väzbou, ktorá viaže rozličné, i protikladné činy. A tento uzol dnes pretína meč oligarchic-

kého princípu, tento svoreň sa láme na kolese permanentnej transformácie a globalizovaného vyhnanstva a bezdomovia. Vytváranie Európskej únie sprevádza neustála diskreditácia osôb a inštitúcií spätých s agapickým princípom. Bez tohto princípu sa však aj monumentálne stavby Atén a Ríma, racionálne myslenie a právo rozpadávajú na prach, možno zlatý, ale prach, z ktorého nemožno vybudovať žiadnu ľudmi obývateľnú ríšu. Tá sa môže zrodiť iba ako panstvo vzťahov seba transcendujúcich osôb.

Krutým faktom, ktorému ľudstvo dnes čelí, zostáva narastajúca hrozba svetového vojnového konfliktu. No zároveň nemožno ignorovať skutočnosť, že svet ako celok sa ocitol v situácii, ktorá vlastne človeku zakazuje

zverejnil v práci *Dynamika sveta* (FORRESTER, J. (1971): *World Dynamics*. Cambridge, MA: M. I. T. Press.). No aj sám Forrester ako aj autori *Limitov rastu* neskôr priznali, že ich počítačová štúdia bola naprogramovaná tak, aby sa dospelo k vopred stanoveným záverom. Od počiatku bolo chybou tohto výskumu tvrdenie o nemennom stave zdrojov rozvíjaných vedecko-technickým pokrokom. Takýmto spôsobom sa spustila v zásade falošná diskusia, ktorá nadobudla v priebehu ostatných desaťročí rôzne menej i viac sofistikované podoby antihumanizmu. A začiatkom deväťdesiatych rokov správa Rímskeho klubu z pera jeho spoluzakladateľa Alexandra Kinga radí politikom, ktorí nedokážu riešiť domáce problémy, aby

skrývali vždy motívy oligarchického panstva. Vojnou sa presadzovali jeho záujmy. A vojna bola uvalená na tých, ktorí mu odporovali. Pretrvávanie vlády oligarchických záujmov znamená šírenie vojnových plameňov požierajúcich ľudstvo aj s jeho kultúrnymi a civilizáčnymi výdobytkami.

Súčasná kríza, ktorá je výtvorom svetovej oligarchie, stojí pred nami ako výzva na sebareflexiu, výzva opätovne rozpoznať, kto je človek, identifikovať skutočné poslanie ľudstva vo vesmíre. Ak totiž zostaneme iba vnútri krízy, ktorú pre dnešné ľudstvo doslova vyrobili oligarchické záujmy a praktiky ich uskutočňovania, a prijmem len výzvu tejto krízy samej, tak ju nezvládne a ona nás pohltí. Ak sa však rozhodneme pre obnovu, pre sociálnu rekonštrukciu, pre novú integráciu človeka s prírodou, osoby so spoločnosťou, sekulárneho s posvätným, ak vzkriesime svoju vôľu a schopnosť porozumieť našej ľudskej situácii v jej autenticite, teda nie v situácii tejto krízy, ale za jej hranicami, tak vzkriesime aj našu reálnu moc túto krízu prekonať tvorivým potenciálom ľudstva. Človek vo svojej osobnej existencii nie je nesmrteľný. Každý raz zomrie. Nikto však nie je skutočne mŕtvy. Ľudstvo, podľa miery svojej tvorivosti, hoci utvárané smrteľníkmi, je nesmrteľné. Tvorivé idey sú trvalým vkladom smrteľníkov do spoločného dobra spoločnosti, prežijú smrť a stanú sa dobrodením pre ľudstvo v časoch prítomných i budúcich. Nie skúposť pod maskou šetrnosti, ale láska premietnutá do kreativity, kreativita zviazaná minulosťou a prijímajúca svoj záväzok voči budúcnosti, vyrastajúca zo živého vzťahu medzi mŕtvymi a živými i tými, ktorí sa narodila, je nevyhnutná na boj s krízou, je tým vzťahom, ktorým ľudstvo transcenduje dimenzie smrteľnosti. Tvorbou naplnený, pominuteľný čas života sa stáva pradivom nepominuteľnosti. Život je večný a my ho v našom, hoci krehkom, bolestivom, dočasnom ľudskom žití žijeme.

Kreativita je katalyzátorom, ktorý človek pridáva do diania sveta a ten sa tak naplňa zmyslom a nadobúda hodnotu. V tvorivom akte človek duchovne vystupuje zo svojho vnútra, vyrastá z centra v sebe smerom von, hľadá a mieri do centra celku sveta. Vedený hierarchiou teleologickej štruktúry svojej duše smeruje k dosahovaniu a tvorbe vyššej hodnoty, pričom neprestáva komunikovať a pracovať s ostatnými hodnotami, ktoré prijíma, odozdváha, ochraňuje, uchováva. V tvorivom konaní sa takto prelínajú trpnosť s akciou, utrpenie s odvahou, trápenie so starostlivosťou, starosť s láskou. Tvorivosť takto pamätá na heslo z Horáciových Listov „Maj odvahu byť múdry“, a zároveň na Pavlovo „Nenamýšľaj si, a boj sa“ z Listu Rimanom. Kreativita je výrazom ľudskej zodpovednosti a slobody a kultúra je inkarnáciou tejto kreativity. Kultúra završuje prírodu a celok sveta nadobúda ľudskú kvalitu. To je uholný kameň progresívnej dynamiky celých dejín vrátane prítomnosti, z tohto zorného uhla sa možno približovať ku komplexnému porozumeniu tak skutočných dejín, ako aj skutočnej politiky či globálnej stratégie.

A večný oheň stále horí.

(Koniec)